Тәрчүмә беләдир:

Сон баһар! Учдулар гарангушлар,
Галды бомбош заваллы орманлар!
Бир тәк ачаг, бичилмәмиш тарла
Баханә олмада ғәмуми-эфза!
Санки һәр бир тәрәфдә сүнбүлләр
Шуjлә әгд мүһасибәт еjләр:
«Әламан мөвсүми-мәрарәтдән
Зәрбеjи-бад пүр бүрүдәтдән!
Сәчдә етмәкдән аһ! Усандыг биз!
Тозә, торпаға һәп буландыг биз!
Бизи һәр шәб түjур бәд кәрдар:
Дағыдыр, солдурур, едир бизар!
Түлки, тавшан... чәми һеjванат
Таптаjорлар бизи бүтүн овгат
Рузикари дә кәсиб һәвәсимизи.
Етди бир һәм зәдә әсасымызы.
Нәрдәдир бизләри әкән кимсә,
Кәлсә бу вертәдән хилас етсә?
Бизи билмәм нә фикр илә әкмиш?
Кәндини кәнч үзләтә чәкмиш?
Вериjор рузикар боjлә чаваб:
—Хәстәдир, jох тәниндә тагәтү таб».

Балаханә: Әлисәттар.

Бурада геjд етмәк лазымдыр ки, Азәрбаjчан әдәбиjјатында көркәмли насир, драматург, тәрчүмәчи вә көзәл бир шаир кими хүсуси jер тутан Абдулла Шаигин архивиндә ишләркән бир чох мараглы материалларла jанашы, Некрасовун әсәрләриндән ибарәт дөрд тәрчүмәсини тапдыг. Бу тәрчүмәләр Некрасовун мәшһур «Шаир вә вәтәндаш» әсәринин, «Ишдән сонра» «Шахта, човгун, Гырмызы бурун» поемасындан 16 мисралыг «Шахта» ады илә етдиjи тәрчүмә вә «Бичилмәмиш әкин» ше'риндән ибарәтдир.

Әлисәттар Ибраһимовун «Бичилмәмиш тарлалар» адлы тәрчүмәсиндәки геjри-дәгиг ифадәләр, гәлиз тәркибләр Абдулла Шаигин тәрчүмәсиндә jохдур. Ше'рин ады да уjғун верилмиш, «Бичилмәмиш әкин» адландырылмышдыр.

Н. А. Некрасовун әдәби ирси jалныз сосиалист ингилабынын гәләбәсиндән сонра Азәрбаjчанда кениш тәрчүмә вә чап олунмуш, бүтүн совет халгларынын ана дилиндә сәсләнмишдир. Шаирин бир чох әсәрләри, о чүмләдән «Јолда», «Дәмир jолу», «Солдат анасы Орина», «Унудулмуш кәнд», «Јерjомушка үчүн маһны» «Рус гадынлары» вә башга ше'рләри, поемалары азәрбаjчанлы охучулар тәрәфиндән севилә-севилә охунмагдадыр.

Н. А. Некрасовун «Баш гапы өнүндә душүнчәләр» ше'ринә иллүстрасиjа.

Рәссам **А. И. Лебедев.**

Тамилла ХӘЛИЛОВА

АБДУЛЛА ШАИГИН АРХИВИНДӘН

Абдулла Шаигин архивиндән тапылан jени тәрчүмә нүмунәләри көстәрир ки, шаир вә мүтәрчим Шаигин диггәтини чәлб едиб, ону узун илләр мәшғул едән сәнәткарлар ичәрисиндә Н. А. Некрасов хүсуси jер тутмушдур.

Үмумиjјәтлә Шаиг jарадычылығына, еләчә дә онун тәрчүмәләринә нәзәр салдыгда, аjдын көрүнүр ки, Шаиги дүнjа әдәбиjјатында һәр шеjдән әввәл вәтәнпәрвәрлик, хәлгилик руһунда олан әсәрләр даһа чох марагландырыр. Н. А. Некрасов ше'риндә дә Шаигә мәһз бу чәһәтләр хош кәлдиjиндәндир ки, о, тәрчүмә үчүн шаирин «Бичилмәмиш әкин», «Шахта», «Шаир вә вәтәндаш», «Ишдән сонра» кими халга, вәтәнә мәһәббәт һисси илә jазылмыш ше'рләрини сечмишдир.

1854-чү илдә jазылмыш «Бичилмәмиш әкин» Некрасовун ән көзәл, ән мә'налы ше'рләриндән биридир. Кәдәр вә һүзнлә долу олан бу ше'р XIX әсрин 60-чы илләриндәки jохсул рус кәндиндән, онун ачы талеjиндән бәһс едир. Шаиг әсәрдә өз һуманист дуjғуларыны охшаjан мә'нәви-поетик инчәликләр тапыб, ону усталыгла, һәссас бир үрәклә тәрчүмә етмишдир.

Идеjа вә jарадычылыг хүсусиjјәтләри е'тибары илә там мә'нада милли орижинал бир сәнәткар олан А. Шаигә Н. А. Некрасов бир сыра чәһәтләри илә доғма вә jахындыр. Бөjүк рус шаиринин ичтимаи лирикасы, садә, jохсул инсанлара мәһәббәт, Русиjанын парлаг кәләчәjинә инамы, үмид вә никбинлик һиссләри «Мәктуб jетишмәди», «Араз», «Ирәли», «Заманын ингилабчыларына» кими әсәрләрин мүәллифи Шаиг үчүн гиjмәтли иди.

«Ишдән сонра» ше'ринин тәрчүмәсиндә Шаиг орижиналдакы халг фачиәсини, jохсул кәндлинин ағыр күзәраныны Некрасовдакы кими драматизмлә, чанлы, тәбии мүкалимә васитәсилә әкс етдирир.

Шаигин тәрчүмә етдиjи «Шахта» ше'ри Некрасовун «Човгун, гырмызы бурун» поемасынын ән көзәл, ән поетик парчасыдыр. Бу парча алты дөрдлүкдән ибарәтдир, Шаиг онларын дөрдүнү тәрчүмә етмишдир. Шаиг ше'рин jүксәк бәдии сәвиjјәдә олмасы, Некрасов руһуну вә гәлб ағрыларынын горунуб сахланмасы үчүн чох чалышмыш вә мәгсәдинә наил олмушдур.

А. Шаигин Н. А. Некрасовдан бөјүк һәчмли тәрчүмәси «Шаир вә вәтәндаш» поемасыдыр. Бу әсәр бүтүн Русијада кәнч ингилабчы демократларын манифестинә чеврилмиш, онларын мүбаризәсинә бөјүк тә'сир көстәрмишди. Тәсадүфи дејилдир ки, поема чар сензурасы тәрәфиндән гадаған едилмишди.

Шаиг поеманы 1948-чи илдә тәрчүмә етмишдир. Һисс олунур ки, о, әсәр үзәриндә бөјүк һәвәслә ишләмишдир. Тәрчүмәнин бүтүн мисралары, бүтүн образлы ифадәләри ејни дәрәчәдә мүвәффәгијјәтли олмаса да, бүтөвлүкдә она чох мүсбәт гијмәт вермәк лазымдыр. Буну орижинала тәрчүмәнин мүгајисәси тәсдиг едир. Орижиналда сонралар дилләр әзбәри олмуш сонлуғу көтүрәк:

Не очень лестный приговор.
Но твой ли он? Тобой ли сказан?
Ты мог бы правильней судить.
Поэтом можешь ты не быть,
Но гражданином быть обязан.

Хошума кәлмәди бу сојуг сөһбәт.
Бу, көнүл сөзүнмү сәнин, һәгигәт?
Шаир, јанылырсан, сапырсан, инан.
Сән шаир олмаја биләрсән, анчаг
Вәтәндаш олмаға, бил ки, борчлусан!

Вә јахуд:

Не может сын глядеть спокойно
На горе матери родной,
Не будет гражданин достойный
К Отчизне холоден душой.

Бөјүк гүввәт вә пафосла јазылмыш бу сәтирләрин тәрчүмәсинә Шаиг өз гәлбинин һәрарәтини вериб ана дилиндә тә'сирли мисралар јарадыр:

Доғма анасынын ағыр дәрдинә,
Оғул һеч бахармы сакитчә, динмәз.
Сојуг бир үрәклә бахан вәтәнә,
Һәгиги вәтәндаш сајыла билмәз!

Абдулла Шаигин даһи рус шаири Н. А. Некрасовдан тәрчүмәләри онун јарадычылыг јолларында атдығы чәсарәтли, уғурлу аддымлардан бири олдуғу кими, Азәрбајчан-рус әдәби әлагәләри тарихиндә дә гијмәтли сәһифәләрдәндир.

Н. А. НЕКРАСОВ

БИЧИЛМӘМИШ ӘКИН

Пајыз чохдан кирмишдир. Гарғалар етмиш сәфәр.
Чөлләр бүтүн бошалмыш, чыр-чылпагдыр мешәләр.
Анчаг бичилмәмишдир дәнә долмуш бир әкин.
Гәмли-гәмли дүшүнүр кәдәрли нисан тәкин.
Санки вермиш баш-баша, пычылдашыр сүнбүлләр.
Бизә пајыз човгуну верир сыхынты, кәдәр.
Сүнбүлләримин башы әјилиб торпаглара,
Тоз ичиндә чимдикчә гәлбимдә сызлар јара.
Дағыдыр гуш дәстәси бизи кечә олунча.
Јолдан өтән бу ачкөз гушлар јејир дојунча.

Дөјәчләјир һеј боран. Тапдалајыр боз довшан.
Әкинчимиз һардадыр? Нә көзләјир бу заман?
Јохса ки, башгалардан пис дәнә долмушуг биз?
Ја ки, интизам илә көјәрмәмиш дәнимиз?
Јох, биз кери галмадыг башгаларындан бир ан.
Гызыл сүнбүлләримиз дәнә долмушдур чохдан.
Әкинчимиз онунчүн шумлајыб әкмәмиш ки,
Дөјәчләјиб гурутсун бизи пајыз күләји.
Әсән күләк кәтирди онлара гәмли чаваб:
Сизин әкинчиниздә нә гүввәт галмыш, нә таб.
Билирди о нә үчүн шумлајыб әкир, анчаг
Бу дәсткаһы гурмамыш өз күчүнә бахараг.
Онун хәстә гәлбини гурт кәмирир ичиндән
О јемәјир, ичмәјир, зәифләмишдир бәдән.
О әлләр ки, тарланы шумлајыб золаг-золаг.
Гурумушдур, чөп кими јанындан салланараг.
Көзләр сөнмүш, әлилә сөјкәнәрәк котана,
Тутуб золаг изини шумлајыркән һәр јана.
Гәмли-гәмли нәғмәләр охујан о һәзин сәс
Тамамилә батыбдыр, охумаға јох һәвәс...

ИШДӘН СОНРА

— Салам, евдар гары, еј чолуг-чочуг!
Галх, бир аз ички вер, сојугдур, сојуг!
— О күн онбашилә ичдин һәр нә вар!
— Ејби јох, онсуз да чаным гызышар.
Ејләсә галх, ата гуллуг ет бары,
Јазда ачлыг чәкиб, дур, гочаг гары!
— Еһ, мән јорулмушам!
— Ишләдин, демәк!
Еләсә галх, исти шорба вер, ичәк!
— Әзизим, бу күн дә јанмамыш очаг.
Одун јох, нејләјим?
— Ејби јохду, галх!
Шорбасыз јејәрәм мән үзүгара.
Атыма јулаф вер, бир ишә јара!
Јајда тәк дүзәлтди дөрд тагла јерн,
Инди дә дашымаг бу кәрәнләри
Бизә чох чәтиндир, дағылыб јоллар.
Чөрәјин дә јохдур, ај гочаг евдар?!
— Кедиб гоншулардан истәдим чөрәк.
Сабаһа мәнә сөз вердиләр, көрәк!
— Ејби јох, әзизим, мән үзүгара
Чөрәксиз јатарам, даһа нә чара!
Дур, ата саман вер, гочаг алаша,
Үч јүз дөрд шалбаны дашыјыб гыша.

ШАХТА

Мешәдә јел дејил бу вıјылдајан.
Дағдан да ахмајыр буланыг чајлар.
Бу шахта бабадыр кешикдә дуран.
Мүлкүнә баш чәкир бөјүк мүлкәдар.

Бахыр ки, мешәләр нә һалда дурур.
Јахшымы силинмиш чығыр изләри?
Бир јердә галмышмы чатдаг ја чухур?
Мешәнин вармыдыр бош галан јери?

Шам ағачларынын јумшагмы башы?
Көзәлми палыдын ачан нахышы?
О кичик ја бөјүк суларда нә вар?
Мөһкәм бәркимишми дојулан бузлар?

Бузламыш суларда чытырдајараг,
Кәндләри долашыр јүкү далында.
Күнәш дә ојнајыр шәфәг сачараг,
Бабанын пыртдашыг ағ саггалында.